

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Статтю присвячено аналізу політичних аспектів сталого розвитку, виявленню на його основі політичних проблем, які гальмують цей процес, і формулюванню деяких шляхів їхнього розв'язання.

Ключові слова: *сталій розвиток, демократія, глобалізація, глобальні проблеми.*

Концепція сталого розвитку передбачає управління природними ресурсами на протязі тривалого періоду, зберігаючи навколишнє середовище для майбутніх поколінь. Він потребує заходів щодо збалансування демографічних показників, раціонального використання обмежених природних ресурсів, які постійно зменшуються, таких як родючі землі, запаси нафти та газу, питна вода, біологічна різноманітність тощо. За останні 50 років населення світу зросло утричі, зростаючи від 2 мільярдів у 50-ті роки до більш ніж 6,5 мільярдів у 2000 році, і досягне за прогнозами більше ніж 9 мільярдів у 2050. Тому завдання є вельми не простим і потребуватиме обов'язковості та активної участі всіх релевантних структур та інституцій.

Проблема сталого розвитку цілком вписується у завдання розв'язання глобальних проблем людства. Для досягнення цієї мети потрібні зусилля як окремих країн, перш за все в особі урядів, так й всього світового співтовариства, зокрема, в особі міждержавних об'єднань. В цьому аспекті політичні чинники мають відігравати важливу роль з точки зору політичної прогнозованості та існування єдиних політичних підходів та правил гри.

Метою статті є аналіз політичних аспектів сталого розвитку, виявлення на його основі політичних проблем, які гальмують цей процес, і формулювання деяких шляхів їхнього розв'язання.

Для того, щоб побудувати стале суспільство необхідним є створення світової стратегії розвитку, яка буде визначати тривале бачення і базові цінності, конкретизувати політичні засоби та процеси, важливі для здійснення змін. Йдеться про перехід від

постіндустріального до інформаційного суспільства, розвиток демократії, розбудову держави добробуту.

В основі сталого розвитку мають бути демократична політична система та цінності, які вона передбачає. Демократія робить можливим функціонування правил і створення інституцій, що сприяють економічному споживанню ресурсів і захищають такі важливі суспільні цінності, як знання, здоров'я і навколишнє середовище, на яких ґрунтується сталий та прогресивний розвиток суспільства. «Сталий розвиток потребує належного рівня демократії, поваги до основних прав і свобод людини, включаючи право на розвиток, транспарентного і підзвітного управління в усіх сферах суспільства» [1, с. 59].

Виклики XXI століття мають підсилити демократичне співробітництво щодо сталого розвитку не тільки на національному і місцевому рівнях, але і на міжнародному рівні. Міжнародне співтовариство має взяти на себе відповідальність за сприяння науково-технічному прогресу, захист навколишнього середовища і здоров'я людей.

Сталий розвиток — це в основному питання цінностей і життєвих установок. В цьому плані необхідними стають безперервний діалог і політика, які заохочують залучення бізнесу і громадянського суспільства. Для цього має існувати воля та можливість взяти на себе відповідальність, що є суттєвою умовою для будь-якої стратегії сталого розвитку.

Виважене управління навколишнім середовищем та людськими ресурсами є вимогливим завданням, яке, проте, надає великі можливості. Сталий розвиток, що веде до добробуту і суспільної справедливості, може бути коштовним у короткостроковому періоді, але у довгостроковому генеруватиме більший потенціал для продуктивності та зростання. Так само більш суворі екологічні стандарти можуть, зрештою, принести вигоду бізнесу. Можливість поєднання соціального забезпечення та економічного розвитку із здоровою екологією має бути в центрі бачення сталого розвитку.

Політичні інститути мають функціонувати таким чином, щоб інтегрувати проблеми сталого розвитку у конкретні напрямки державної політики та рівні прийняття рішень як усередині країни, так й поза її межами.

В цьому аспекті вважали б за потрібне розглянути політичні проблеми, які можуть гальмувати процес сталого розвитку.

По-перше, це політичний часовий інтервал. Кожний уряд у демократичному суспільстві думає про наступні вибори, тому важко приймати рішення, які б могли зашкодити в політичному плані. В

результаті важкі рішення часто відкладаються або змінюються для того, щоб не образити частину електорату, що представляє окремий регіон чи галузь промисловості. Наприклад, заборона на вилов риби, що може бути бажаною в рамках сталого розвитку, не буде розглядатися напередодні передвиборної кампанії через вірогідне безробіття, яке вона може викликати.

У цьому випадку за цю ситуацію частину відповідальності має взяти на себе громадськість, оскільки добре відомо, що виборці мають дуже коротку пам'ять, а також бажання бачити миттєві результати від політичних рішень. Проте сталий розвиток вимагає середнього і тривалого планування.

По-друге, вертикальна структура уряду. Уряд складається з міністерств, кожне з яких виконує специфічну роль. Зокрема, Міністерство екології та природних ресурсів, яке має піклуватися про навколишнє середовище та оптимальне використання природних ресурсів, або Міністерство аграрної політики та продовольства, яке захищає інтереси виробників в аграрному та продовольчому секторах. Вони часто вступають в конфлікт один з одним і мають боротися за увагу тих, хто приймає остаточне рішення.

Натомість концепція сталого розвитку потребує горизонтальних відносин між урядовими структурами, і її реалізація зачіпає діяльність інших ключових міністерств.

По-третє, політичний процес. В сучасних політичних умовах існує конфлікт інтересів, якій вимагає пошуку компромісу. Результатом цього є достатньо несуттєві та повільні зміни. Водночас, розв'язання проблеми сталого розвитку потребує кардинальних змін. Навіть спираючись на міцну більшість, уряд може сподіватися здійснити одну або дві значні політичні ініціативи в рамках своєї каденції. «Насамперед конче необхідна політична підтримка високого рівня всього процесу сталого розвитку, в тому числі імплементації. Йдеться, зокрема, про такі ситуації, коли відбуваються зміни в уряді. У такому разі особлива роль належить секретаріату або агентству сталого розвитку, які мають постійно і наполегливо працювати з ключовими політичними лідерами» [1, с. 222].

По-четверте, тиск на національний уряд в рамках підписання міжнародних угод. Йдеться про зобов'язання, що накладаються на уряд щодо виконання цих угод. Проте реальність усередині країни може відрізнятись від деяких аспектів, які мають на увазі міжнародні угоди. Особливо це помітно в рамках підписання Кіотського протоколу.

Ідентифікувавши політичні проблеми, які стоять на заваді імplementації сталого розвитку, необхідним є формулювання деяких шляхів їхнього розв'язання.

Серед них, на нашу думку, мають бути такі:

1. Парламентський перегляд законодавства. Він є необхідним для розв'язання проблеми, пов'язаної із обмеженими термінами повноважень органів влади і можливими змінами політичної кон'юнктури. Деякі нормативні і регуляторні акти мають переглядатися через певний фіксований термін незалежно від політичного складу уряду чи парламенту, що має бути зафіксовано у їхньому змісті окремими положеннями.

2. Вертикальна структура уряду, в якому міністерства часто мають напрями діяльності, що входять у протиріччя, потребує горизонтальної координації. Зокрема, в рамках ефективної реалізації концепції сталого розвитку на національному рівні, на нашу думку, може бути створений інститут Уповноваженого зі сталого розвитку. Уповноважений щорічно має звітувати перед парламентом щодо імplementації концепції сталого розвитку всіма міністерствами.

3. Політична воля. Це універсальний шлях розв'язання будь-яких проблем, пов'язаних із прийняттям політичних рішень. Відомо, що в процесі, розгляду, обговорення та ухвалення будь-яких законів та нормативних актів доводиться враховувати вплив багатьох факторів. До них, зокрема, належать конкурентні вимоги різних груп тиску та інтересів, які лобіюють свої інтереси як в рамках урядових структур, так й поза їхніми межами. Проекти законів також можуть піддаватися критиці з боку громадянського суспільства, екологічних груп, правозахисних організацій тощо.

В цьому аспекті багато залежить від політичної волі посадових осіб, що відповідають за прийняття рішень, які є набагато важливішими із суспільної точки зору, ніж приватні вимоги та інтереси. Вона є важливим чинником у здійсненні будь-якої значущої політичної ініціативи.

Щодо громадського тиску, то він може не тільки сприяти утвердженню політичної волі, але й бути цінним інструментом в руках ідейних та відповідальних політиків для впливу на своїх колег. Успішна реалізація завдань сталого розвитку вимагає значної політичної волі, і громадський тиск на користь релевантних рішень стає бажаним. Але громадськість також має бути добре поінформованою щодо такої складної сфері як сталий розвиток. Краше розуміння політики сталого розвитку, більша прозорість у політичному процесі, а також можливість для громадян брати

змістовну участь у прийнятті важливих рішень є вирішальними чинниками громадської підтримки ініціатив сталого розвитку.

Ще одним з важливих чинників, на наш погляд, є підвищення ролі регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування.

В рамках визначення повноважень та розподілу відповідальності між центральними та органами влади на місцях необхідно дотримуватися балансу між гарантуванням легітимності, яка вимагає більш широкої участі і залучення більшої кількості регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування, і гарантуванням ефективного розв'язання проблем, моніторингу та оцінки. Тенденція до поширення централізованих методів являє собою потенційну загрозу домінування центральних державних установ і структур і вимагає якнайшвидшої переорієнтації у напрямку більшого балансу між центральними державними і регіональними органами влади та управління [4, с. 40].

В цьому аспекті можуть бути впроваджені власні програмні ініціативи, які стимулюватимуть прийняття рішень на державному рівні. В організаційному плані бачиться доцільним створення міжрегіональної консультативної комісії, а також проведення круглих столів на місцевому рівні та загальнодержавної конференції зі сталого розвитку за участі представників центральних, регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування.

Зазначені структури мають виконувати такі завдання:

- зіставляти різноманітні, в тому числі протилежні, інтереси та виробляти консенсусну стратегію сталого розвитку країни, що відображатиме інтереси всього суспільства й усіх зацікавлених сторін, в тому числі бізнесу та широкої громадськості;
- виробляти та аналізувати пропозиції щодо конкретних механізмів державної політики, зокрема, законопроектів і державних програм, спрямованих на інтеграцію принципів сталого розвитку в секторальну політику, та впровадження сучасних еколого-економічних інструментів, орієнтованих на ринкові умови;
- здійснювати загальнонаціональну координацію діяльності органів влади, бізнесу та громадськості, що спрямована на впровадження на практиці сучасної моделі екосоціальної ринкової економіки;
- широко пропагувати основоположні принципи сталого розвитку та популяризувати успіхи на цьому шляху;

- здійснювати оцінку реалізації державної політики, а також моніторинг прогресу країни на шляху до сталого розвитку, для чого розробити відповідні індикатори.

Такі заходи, безумовно, генеруватимуть нові ідеї, матимуть синергетичний ефект та приведуть до підвищення суспільного усвідомлення зазначених проблем та вимог більш ефективної діяльності політиків на всіх рівнях.

Таким чином, важливість сталого розвитку полягає в тому, що за сучасних умов питання про напрями та наслідки людської діяльності набуває неабиякої актуальності та вимагає політичної уваги. Концепція сталого розвитку являє собою єднальну ланку між економічними, соціальними і екологічними викликами, що стоять перед людством та його намаганням боротися з ними.

Ці виклики нагадують політикам, суспільству загалом про необхідність мислити не тільки економічними, короткостроковими та споживацькими категоріями. Сталий розвиток як тривимірне поняття, що поєднує економічні, екологічні та соціальні цінності, є важливим елементом балансу між потребами та обмеженнями.

Відомо, що людство щороку збільшується на 100 мільйонів людей. Невідновлюваність та обмеженість природних ресурсів є також відомим фактом. Але важко передбачити, чи вистачить політичної волі відійти від декларацій про наміри і почати реалізовувати на практиці концепцію сталого розвитку в рамках окремих держав та на глобальному рівні.

Саме в рамках сприяння розв'язання зазначених вище проблем у червні 2012 року в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбудеться Конференція Організації Об'єднаних Націй зі Сталого Розвитку. Двадцять років потому після Всесвітнього саміту в Ріо-де-Жанейро у 1992 році ООН знову збирає разом уряди, міжнародні установи та організації, щоб домовитися про низку серйозних заходів, які можуть скоротити бідність, сприяти появі гідних робочих місць, розвитку відновлюваної енергії і сталого використання ресурсів.

Отже, всі країни-члени ООН мають скористатися історичною можливістю визначити шляхи до більш безпечного, справедливого, екологічно чистого і процвітаючого світу для всіх. Це шанс відділитися від буденних справ і діяти, щоб приборкати бідність, запобігти екологічному руйнуванню і побудувати міст у майбутнє.

Література

1. Білорус О. Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. — К. : МАУП, 2005. — 492 с.

2. Іжа М. М. Критерії оцінювання ефективності сталого розвитку / М. М. Іжа, Н. Е. Красностанова // Сучасна регіональна політика: формування, реалізація та розвиток публічної служби. — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2010. — С. 3–5.
3. Участь громадськості у забезпеченні сталого розвитку територіальної громади : наук.-метод. розробка / [кол. авт. А. Й. Сераг, П. І. Шевчук, В. І. Карпук та ін.]. — К. : НАДУ, 2009. — 72 с.
4. O'Connor M. Policy Review of Projects in the area of Social, Economic and Governance Aspects of Sustainable Development / M. O'Connor. — Brussels : European Communities, 2007. — 52 p.
5. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. — Режим доступу : www.un-documents.net/wced-oct.htm.

Статья посвящена анализу политических аспектов устойчивого развития, выявлению на его основе политических проблем, которые тормозят этот процесс, и формулировке некоторых путей их решения.

Ключевые слова: устойчивое развитие, демократия, глобализация, глобальные проблемы.

The article is devoted to the analysis of political aspects of sustainable development, to the exposure, on its basis, of political problems which are an obstacle in the way of this process and formulation of some ways of their decision.

Key words: sustainable development, democracy, globalization, global problems.

Барановський Фелікс Володимирович — професор кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, доктор політичних наук.

Рецензент: проф. Щедрова Г. П.